

La integració
lingüística de la
immigració

XIV Jornada de
Sociolingüística
d'Alcoi

La transmissió
intergeneracional
del valencià

L'ACOLLIDA DE L'ALUMNAT NOUINGUT AL SISTEMA EDUCATIU DE CATALUNYA: UNA EINA DE COHESIÓ SOCIAL

AUTOR

Pere Mayans Balcells

Cap del Servei d'Immersiò i
Ús de la Llengua

Departament d'Educació

El paper de l'escola com element de cohesió social

No és especialment agosarat afirmar que, en les dues dècades darreres, el pes del procés de normalització lingüística al Principat de Catalunya ha recaigut principalment en l'escola. Si agafem, per exemple, la Llei 7/1983, de normalització lingüística a Catalunya, ens adonarem que únicament es va fer del català primera llengua en quatre àmbits: llengua de l'Administració de Catalunya (Generalitat, diputacions, ajuntaments..., tot i que els usuaris tenien i tenen el dret a rebre atenció i documentació en llengua espanyola), llengua única de la toponímia, llengua dels mitjans de comunicació propis de la Generalitat (que donà pas al naixement de TV3 i de Catalunya Ràdio en un moment molt diferent a l'actual, on la presència d'oferta televisiva en castellà és molt més elevada que mai) i la llengua de l'ensenyament no universitari. I aquesta situació no ha canviat substancialment amb les lleis posteriors.

A partir d'aquesta realitat, és evident que per a bona part de la població l'escola és l'únic àmbit que li pot garantir un coneixement de la llengua catalana. L'escola, com en tantes altres coses, esdevé l'element clau per garantir la igualtat d'oportunitats per a tots els ciutadans, tot i que cal tenir clar, per no enganyar-nos, quin és el paper actual de l'escola en la nostra societat.

D'una banda, és cert que és una eina potentíssima de socialització (que no pas l'única!!!), una eina que garanteix a la majoria de població uns coneixements mínims que, en teoria, els permetrà desenvolupar-se com a ciutadans en peu d'igualtat uns amb els altres. D'altra banda, però, també és cert que l'escola ja no té el pes decisiu que havia tingut en un passat. El món dels nostres joves no gira únicament a l'entorn del centre educatiu, ja que disposen d'elements potentíssims de lleure i d'obtenció de coneixements (televisió, internet...) segurament molt més atractius que no pas l'escola. El paper dels mestres i dels professors ja no és de referència com ho podia ser abans, ja que l'escola només és una part de l'educació dels joves.

Poc té a veure aquesta escola amb l'escola que els estats espanyol, francès i italià ens van imposar als catalans del final del segle XIX i sobretot de tot el segle XX (amb l'excepció dels intents d'escola catalana dels anys 30 al Principat de Catalunya). Només un exemple: quan un mestre de l'Alguer deia als anys 60 (del segle XX!) a un pare i a una mare algueresos que parlessin en italià al seu fill perquè així tindria menys problemes a l'escola i que aprendria més fàcilment, la immensa majoria d'algueresos van fer cas i van abandonar la llengua. En menys d'un segle espanyols (entre els anys 40 i 60 del segle XX), francesos (entre les dues guerres mundials) i italians (als anys 60) van aconseguir que tots els catalanoparlants, de totes les classes socials, coneguessin i usessin les llengües "nacionals" d'Espanya, França i Itàlia. I, a més, amb elements "nacionalitzadors" tan forts com el servei obligatori per a tothom, els funcionaris estatals monolingües (tan importants a França!) o els mitjans de comunicació (premsa, ràdio i, finalment, televisió, que comportà tenir a casa, a partir dels anys 60, un castellanoparlant, un francoparlant o un italianoparlant...). Quan el català s'imposa com a primera llengua de l'escola al Principat de Catalunya, la llengua "estatal" ja està plenament consolidada al nostre país i, en cap cas, se n'impugna l'ús, ja que continua sent omnipresent arreu.

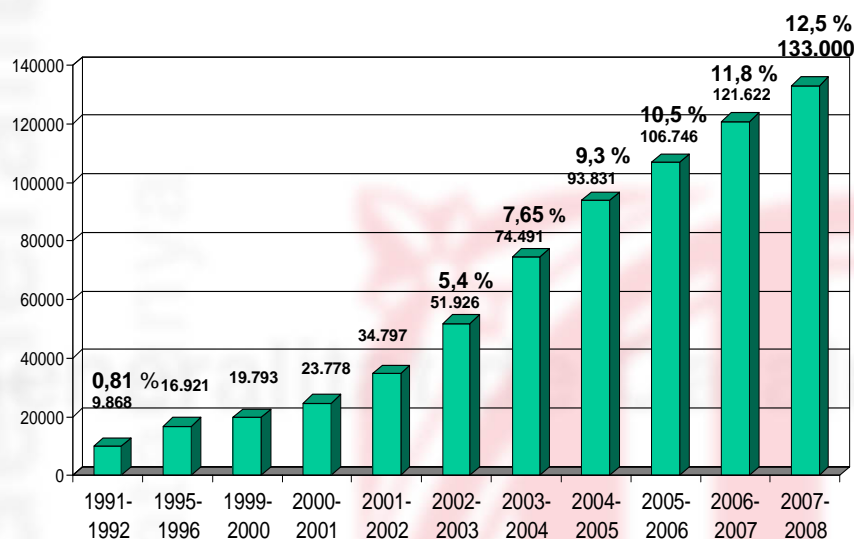
Per això, centrar tot el procés de normalització lingüística en l'escola és només garantir, en el millor dels casos, el coneixement de la llengua per part de les noves generacions de ciutadans de Catalunya, però en cap cas pot garantir que es passi del coneixement a l'ús. Per fer-ho possible calia, cal, d'una banda un plantejament pedagògic que comporti molt més ús oral de la llengua a l'escola, que s'hi treballin

pautes d'ús lingüístic favorables al català, que s'adaptin les metodologies d'ensenyament de la llengua a la realitat sociolingüística de l'alumnat; i, d'una altra, que el català esdevingui la llengua principal del lleure, del món de l'esport, de l'empresa, dels mitjans de comunicació, de les tecnologies de la informació i de la comunicació...

En menys d'un segle espanyols (entre els anys 40 i 60 del segle XX), francesos (entre les dues guerres mundials) i italians (als anys 60) van aconseguir que tots els catalanoparlants, de totes les classes socials, coneguessin i usessin les llengües "nacionals" d'Espanya, França i Itàlia.

Pla per a la llengua i la cohesió social

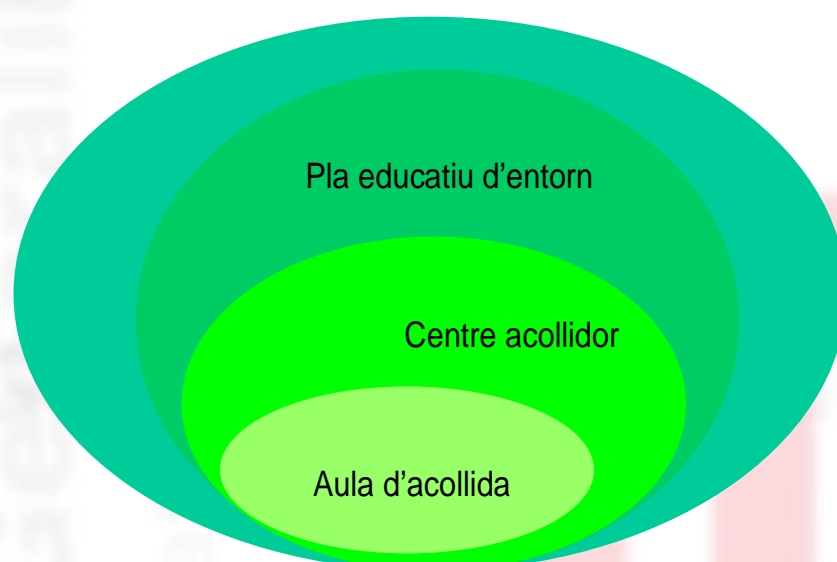
Nombre d'alumnat estranger al sistema educatiu de Catalunya

Una amenaça o una oportunitat?

Davant d'aquesta realitat, d'un estancament de l'ús de la llengua –reconegut, fins i tot per la, aleshores, consellera d'Educació Marta Cid– i de l'arribada massiva d'alumnat que desconeixia la llengua del país, el Departament d'Educació engegà el curs 2004-2005 el Pla per a llengua i la cohesió social (http://www.xtec.cat/lic/intro/documenta/pla_lic_nov_07.pdf), el qual s'ha articulat a partir de tres grans àmbits d'actuació: l'aula d'acollida, el centre educatiu i el treball en plans educatius d'entorn.

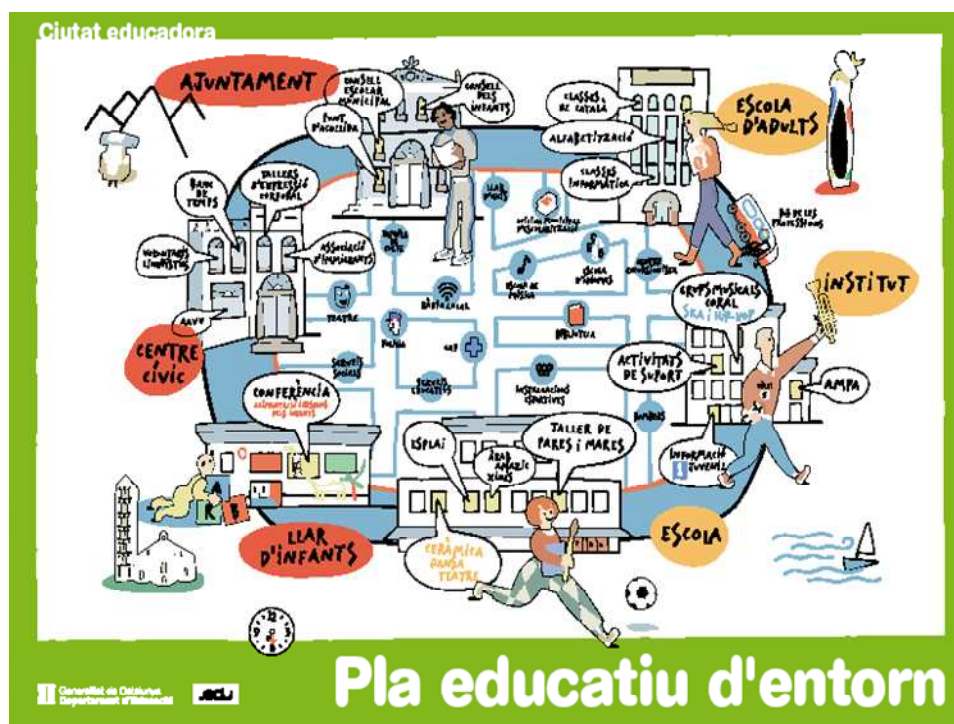
Pla per a la llengua i la cohesió social

Tot i que en aquesta intervenció ens referirem bàsicament a les aules d'acollida, només apuntar que, pel que fa al centre educatiu, l'actuació principal s'ha centrat en l'actualització del programa d'immersió lingüística: adaptant-lo a la nova realitat sociolingüística del país, actualitzant-ne metodologies (fent ús, especialment, de les TAC -Tecnologies per a l'Aprenentatge Col·laboratiu), treballant pel reconeixement simbòlic de les llengües de la nova immigració, aprofundint en els projectes lingüístics de centre, sensibilitzant sobre la importància de la coherència dels usos lingüístics... (<http://www.xtec.cat/lic/intro/documenta/pil.pdf>).

Pel que fa als plans educatius d'entorn

(http://www.xtec.cat/lic/intro/documenta/annex3_Pla_entorn.pdf), cal destacar que són una Iniciativa oberta i de cooperació educativa que vol donar una resposta integrada i comunitària a les necessitats educatives dels infants i dels joves, coordinant i dinamitzant l'acció educativa d'una zona més enllà de l'àmbit estrictament escolar. La incidència d'un pla educatiu d'entorn ha d'abastar el temps escolar, extraescolar i no-escolar dels infants i dels joves, per la qual cosa les actuacions s'han de portar a terme en qualsevol dels espais educatius on es desenvolupa la vida quotidiana de l'alumnat. En el cas de la llengua, es tradueix en una continuïtat i en una coherència dels usos lingüístics de l'escola en el conjunt d'activitats que fa l'alumnat.

Fullet identificatiu de
"Ciutat Educadora"

Les aules d'acollida

Dins del marc del Pla per a llengua i la cohesió social, es conceberen les aules d'acollida com una resposta metodològica i organitzativa a aquest nou repte educatiu que representa l'arribada de milers i milers d'alumnes nous i que, sens dubte, tindrà unes implicacions socials que poden marcar el futur de la societat catalana del segle XXI. Una bona acollida, una bona integració sense renunciar al pòsit cultural i lingüístic que cada persona nouvinguda té del seu lloc d'origen, una garantia que tothom ha de tenir dret a les mateixes oportunitats... són alguns dels elements que ens podran ajudar a dibuixar una societat catalana cohesionada, no excloent, integradora, respectuosa amb les aportacions d'aquells qui vinguin de fora i, alhora, fidel a la pròpia història, a la pròpia llengua i a la manera d'entendre el món que ha caracteritzat els catalans i les catalanes que al llarg de la història hem anat forjant aquest país.

Per tots aquests motius, els esforços de l'administració educativa catalana han estat molt importants: el curs 2004-2005 es van crear ja 600 aules d'acollida, el curs 2007-2008 eren ja 1166 (ateses per quasi 1400 professors). Aquestes aules, a més, han tingut una dotació informàtica amb el programari adient, una dotació econòmica inicial per a l'adquisició de material didàctic, una formació específica per al tutor de l'aula d'acollida i per a tots els professionals implicats en l'acollida de l'alumnat nouvingut, un enviament continuat i sistemàtic a les aules de bona part de les novetats editorials en temes d'acollida, un seguiment pedagògic de les aules d'acollida per part dels assessors de llengua, interculturalitat i cohesió social que el Departament d'Educació té arreu de Catalunya (uns 220). Segurament, es pot afirmar que és un aposta únicament comparable a la que es féu a la dècada dels 80 del segle passat amb la implantació del programa d'immersió lingüística.

Què és una aula d'acollida?

L'aula d'acollida s'entén com un recurs i, sobretot, com una estratègia organitzativa per atendre l'alumnat nouvingut en el moment de la seva arribada al sistema educatiu de Catalunya. Aquesta atenció té una doble finalitat: d'entrada que l'alumne se senti ben rebut, escoltat i valorat (acollida afectiva) i paral·lelament que a l'alumne

se li ofereixin les eines bàsiques per tal de que pugui iniciar el seu procés d'ensenyament-aprenentatge en la llengua vehicular del sistema educatiu a Catalunya.

Cal aclarir, però, que l'aula ordinària és sempre l'espai de referència d'aquest alumnat, la "seva classe", mentre que l'aula d'acollida és un recurs per accelerar l'aprenentatge de la llengua d'acollida, el català. També cal recordar que l'empatia, el respecte i la valoració de la seva llengua (o llengües) i de la seva cultura són tasques que corresponen a tot el centre educatiu. De fet, la presència d'alumnat de tantes procedències a les nostres aules hauria de ser una de les eines que hauria d'aprofitar el nostre professorat per treballar els valors i els continguts que emanen del plurilingüisme i del multiculturalisme. Cal tenir present, seguint els currículums escolars de Catalunya, que l'objectiu central de l'educació és preparar l'alumnat per afrontar els reptes de la societat plural, multilingüe i multicultural del segle XXI, que significa facilitar que els nois i noies desenvolupin aquelles competències lingüístiques que mobilitzen coneixements, aptituds, actituds i representacions relacionades amb les llengües i les cultures perquè puguin desenvolupar-se tant en el terreny personal com en el social; actuar i reeixir en el seu entorn; comunicar-se amb les altres persones; i compartir els sabers i les referències culturals; és a dir, que puguin construir els fonaments de la ciutadania, basada en la interculturalitat, del coneixement del que és la condició humana, de la comprensió d'altri...

En definitiva, el procés d'integració de l'alumnat nouvingut al centre no ha de recaure exclusivament en l'aula d'acollida, sinó que aquesta ha de complementar l'activitat de l'alumnat al seu grup-classe de referència, i cal que sigui el centre, responsable global del tractament de la diversitat de tot l'alumnat, el que es faci càrrec de l'acolliment, de la planificació del seu itinerari educatiu (Pla intensiu individual) i dels seguiments del seu procés d'aprenentatge. Cal, per tant, que es tinguin en compte tots els recursos personals, didàctics, metodològics i organitzatius dels quals el centre educatiu disposa per tal de garantir l'èxit escolar i la igualtat d'oportunitats.

El temps d'estada d'un alumne concret a l'aula d'acollida és limitat (dos cursos com a màxim), ja que és un recurs transitori i sempre dependrà de les seves característiques personals (que, alhora, depenen del nivell d'escolartització previ, de la proximitat o no al català de la seva llengua d'origen...), del grau de maduresa i del seu progrés en el procés d'aprenentatge... Per això, cada centre ha de planificar les estratègies de l'alumnat nouvingut que escolaritza, i per això no hi ha un model únic d'aula d'acollida.

Bo i això, cal ressaltar algunes característiques bàsiques que són inherents a allò que hauria de ser una aula d'acollida:

- És una aula oberta, ja que potencia l'aprenentatge de la llengua i l'acollida per facilitar la interacció de l'alumnat nouvingut amb la resta de companys en un context d'educació inclusiva.
- És flexible, ja que respon a les necessitats d'aprenentatge i d'acollida de l'alumant segons les seves necessitats.
- És dinàmica, perquè és una part més de l'acció educativa del centre i, per tant, ha de formar part dels processos de reflexió pedagògica.

En conclusió, l'aula d'acollida és un recurs que dona resposta a l'acollida i a l'aprenentatge intensiu de la llengua vehicular de l'ensenyament a Catalunya, el català, però que, com en qualsevol recurs d'atenció a la diversitat, ha de formar part del plantejament general del centre tant pel que fa a les actuacions del professorat com a l'atenció que rep l'alumnat.

